

COMMEMORACIÓ DEL IOÈ ANIVERSARI DE LA MORT DE LA POETA

Després de rellegir l'obra completa de Quima Jaume no em sembla casual que la cita que obre el seu primer llibre sigui de Joan Vinyoli, perquè amb Joan Vinyoli comparteix alguna cosa més que la pèrdua de les creences religioses, tema tan important en la construcció del discurs poètic de Quima Jaume. I és que les obres de tots dos neixen d'una forta tensió interior, que s'expressa a través d'anècdotes quotidianes i elements de la vida que, a força de ser repetits, arriben a convertir-se en símbols d'una gran complexitat (mars, fulles, vents, llunes...). A tots dos, a més, els uneix un posicionament proper a l'estoïcisme, que revela una visió serena d'un viure que mira de cara a la mort, i que en aquest mirar va esgranant, més enllà d'una enyorança pel desaparegut, les experiències d'una vida moral íntima, contradictòria, punyent i rica. Si bé en el cas de Quima Jaume, allò que en Vinyoli fóra un pessimisme d'arrel, és un vitalisme d'arrel: en definitiva, la mateixa botella que mentre que en l'un és mig buida, en l'altra és mig plena. Són obres bastides entorn del record, en les quals el poeta és un animal nostàlgic, un hereu de la nostàlgia dels romàntics pels mons desapareguts.

Parlava de tensió creativa. La tensió s'origina entre dos caps d'una mateixa corda que s'allunyen estirats en sentits oposats i porten un mateix instint, i una vibració peculiar. Els dos caps són la vida i la mort, la presència i l'absència, la realitat i el somni. La veu de Quima Jaume vibra plena de malenconia entre aquests dos pols, anant de l'un a l'altre, buscant amb enyor un absolut que s'assembla al mar on limiten, per on naveguen o es capbussen els seus versos. La veu de la poeta ens arriba en plena maduresa: Quima Jaume comença a pu-

▶ ▶ ▶

A *Del temps i dels somnis* Portlligat torna a ser present i aquest cop el diàleg és amb el pare, que guardava la seva petita barca en aquell port: "Mudes aigües del port petit del somni, / [...] / Els cors cansats de l'alta mar tornaven, / i, en retrobar-vos, un estel lluïa. / La calma, pare, d'aquell port petit / et vetlla sempre, encara".

L'obra de Quima Jaume consta de tres llibres: *El temps passa a Cadaqués* (Columna, 1986), *Pels camins remorosos de la mar* (Proa, 1989) i *Poesia completa* que inclou el llibre pòstum *Del temps i dels somnis* (Columna, 1993) i uns *Sonets* (1994), publicats a la revista *Vértex*. En tots tres llibres hi són leitmotiv -juntament amb els temes predilectes de l'autora com ara el pas del temps, la set d'absolut, els records d'infantesa barrejats amb el de maduresa i l'amor- Cadaqués, l'humanisme i la música.

La poeta Quima Jaume va néixer a Cadaqués el 1934 i va morir el 1993

Quima Jaume o quan el món es queda sense déus

DOLORS MIQUEL

blicar passats ja els 50 anys, havent dut una vida si més no peculiar dintre del panorama literari català i que ajuda a entendre la raó de la seva pulsio poètica. Empesa de ben jove per una forta espiritualitat, propera al misticisme, ingressa en règim de clausura en un monestir benedictí, per sortir-ne 3 anys més tard i marxar, poc després, a un París on es congriava la revolta cultural del 68. El xoc devia ser formidable; el pas de la clausura a l'ambient extraordinàriament idealista i liberal d'aquells anys, juntament amb un amor apassionat, confessat en alguns poemes (*Un*

Cadaqués, especialment en el primer llibre, és l'entorn que acull i bressola la densitat de sentiments, emocions i vivències continguts. L'humanisme, influenciat en gran part pels poetes italians: Cardarelli, Ungaretti, Saba, la força narrativa de Margaret Yourcenar i la filosofia de Maria Zambrano, ho és bàsicament en el segon poemari. Finalment, la música és present en tots tres: *Concerto grosso pour la nuit de Noël*, del primer llibre, *Adagio*, en el segon i *Oratori* en el tercer, entre d'altres.

L'Ajuntament de Cadaqués ha creat un premi en honor seu: Cadaqués a Quima Jaume, que ho és de reconeixement a la creació poètica -recull poètic, assaig i biografia- i que, en obra original, ha guanyat, entre d'altres, Lluïsa Julià. En l'apartat d'obra ja publicada els dos últims guanyadors han estat els poetes Lluïsa Solà i Manuel Guerrero.

vieux cartier i *Adagio*) degueren conformar moltes de les vivències que la van dur a la pèrdua de la fe catòlica i a la seva recerca poètica i vital del misteri i de l'absolut. Per a aquesta naturalesa somiadora, i al mateix temps terriblement realista en aquest mirar de cara el pas del temps i la mort, aquesta pèrdua de fe que surt insistentment al llarg dels seus poemes va significar entrar en un nou món real, desprovist de déus i d'explicacions, que es contraposava fatalment a aquell món on tot era explicat a través del catolicisme: el món de la seva infantesa i primera joventut, el món de Cadaqués, on havia viscut amb els seus pares. Ja en el seu primer llibre, en el poema *Concerto grosso pour la Nuit de Noël*, compara la fe perduda a un estel que s'"ha esvaït" i, en el mateix llibre, al poema *Un estel sense llum*, afirma que "es va apagar per sempre". Per a una naturalesa enyorada, mística, pràctica i vitalista, aquesta pèrdua de fe era una pèrdua de sentit que l'empenyia a una recerca interior que la reconciliés amb un món que s'enduïa éssers i amors cap a l'oblit o el silenci. És aquesta recerca espiritual l'eix vertebrador de la seva obra, que es pot resseguir al llarg dels seus dos llibres publicats en vida, *El temps passa a Cadaqués* i *Pels camins remorosos de la mar* i que acaba resolent-se en *Del temps i dels somnis*, el seu llibre pòstum.

LA TENSÍO AMOROSA

Fent-li costat, hi trobem dos temes molt vinculats. L'un, la tensió amorosa, mai del tot resolta en l'interior de Quima, que se'ns revela en aquest aspecte com una somiadora que

prefereix el bes imaginat al bes donat o els amors que no s'han dut a terme o s'han acabat aviat (*Marxares a temps* i el poema kavafià *Guardareu el dolor*); i també com una dona a la qual resulta difícil d'acceptar, fins i tot en els seus epígons, un amor real de vellesa que surt en el seu llibre pòstum en poemes com ara *Thas enfilat com l'heura*, *Dorm* i *El teu pas*. L'altre tema és l'absència i el silenci, úniques presències eternes de les existències passades i remotes o dels amors perduts, i constatació irrevocable de la inexorabilitat de les lleis de la natura, sotmeses a un passar i fluir irrecuperable del temps. Són precisament l'absència i el silenci els que dirigeixen l'atenció de la poeta cap a la natura més material. Les muntanyes, la mar, les cases, el cel, el vent... són els que li porten aquestes absències, els testimonis irrefutables de tantes vides.

Cadaqués és, poèticament, el lloc escollit, la natura triada per explicar la seva particular recerca de l'absolut, des d'un ateisme altament espiritual que no es conforma amb desproveir la vida i els elements de religiositat, del somni de l'absolut. Una natura que apareix vacil·lant i màgica com una ombra xinesa ja al primer poema del llibre, *Capvespre*, una natura que és vista com uns "espais buits" que torben fonament Quima Jaume.

El transvasament dels termes purament religiosos a altres àmbits es dona plenament en el seu segon llibre. Amb una ràbia continguda i serena crítica el missatge mort/resurrecció del cristianisme en un magnífic poema, *Pasqua*, en què parla de la crueltat de la natura i de la

fragilitat de la vida humana, comparada a les "tiges més fràgils de les flors". És també en aquest llibre on l'anada a Grècia li serveix per reflexionar sobre les religions desaparegudes, en un seguit de poemes, que contraposen l'efimera religió a una natura eterna i on s'adona de la importància de la paraula que queda més enllà de les creences.

L'estel apagat del seu primer llibre continua poblant el cel del Cadaqués. Però ja al poema *A l'entorn del Pení* és on Jaume comença a deïficar una natura que veu majestàtica, aquest Pení en què la religió antiga no arribarà ("Mags d'Orient / que no arribaran") on "llunes mudants" giravolten el "massís estàtic" marcant el temps fugaç. I també en el poema que dona títol al recull, en què la construcció del passat es basteix sobre un dels elements de la natura, el mar: "Basteix el teu casal d'absències / pels camins remorosos de la mar". La natura ja és en aquest llibre l'espai d'espiritualització religiosa, gairebé màgica.

Al seu llibre pòstum, enllestint un any abans de la seva malaltia i posterior mort, aquesta natura que apareixia com a ombra xinesa en el primer recull adquireix una consistència tel·lúrica, còsmica, religiosa, definitiva i incontestable. Més a prop de la dualitat dels antics déus grecs, que englobaven el bé i el mal, que del maniqueisme dels déus catòlics.

ABSÈNCIES I SOMNIS

L'estel que s'havia apagat en els dos primers reculls brilla ara novament, després del pas de la tramuntana, on els estels li retornen les mirades dels seus absents i els seus somnis. Quima Jaume afirma que "els nostres aliats / són les forces tellúriques" i talment com si es tractés de déus, de morts o de fantasmes, les convoca en poemes com ara *Forces tellúriques* i *Ginesta*. En aquest aspecte la natura, com a dadora de mort, s'imposa al saber i el ridiculitza: "Ho haurem d'oblidar tot, / serà com si no haguéssim après res". L'antiga religió ha estat substituïda per la natura, per això que escriu el poema *Temps hem signat una treva*, encara que se n'adona que la substitució feta no és tampoc definitiva: "Bandegem uns déus / per adorar-ne d'altres / i així ordim enyors d'absolut". És per això que trobem altre cop *Els tres reis*, tornant-se'n, enfilant novament el massís del Pení, unint present i passat en el somieig poètic, cosa que li fa preguntar-se: "Té falles la memòria?". Aquesta invasió del somni la fa dubtar de la realitat a poemes com *Preludi d'hivern*, en què es pregunta "si és certa o no la vida que hem viscut".

La recerca iniciada en el seu primer llibre, motivada per la mort dels seus ("La vostra mort va ser el primer pas / per a pensar-la") s'ha acabat, obrint una nova esletxa, a dels límits entre la llum i l'ombra, entre la realitat i els somnis.